

ביאורים ומילואים - על סדר ההף היומי

פסחים ס"ח עמוד א'

בגמ', בועל נדה כטמא מת, למאי וכו' אלא לאו למחנותם.

א. והיינו, דמותר במחנה לוייה כטמא מת. והקשה **המשנה למלך** (פ"ג מבאימ"ק ה"ג), דהלא בועל נדה הוא אף בע"ק, וא"נ דדינו כזב א"כ הוא אסור במחנה לוייה ככל זבין המשתלחין מב' מחנות. ורצה לומר דאולי מייירי במערה בנדה אך לא גמר ביאתו ולכך לא נטמא בבע"ק, אך הוא חייב משום בועל נדה ודינו כטמא מת לגבי שילוח מחנות. אמנם תוס' (מו"ק ט"ו. ד"ה ובוטלי דות) כתבו בסוף הדיבור בשם התוספתא דלא משכחת בועל נדה שלא יהיה בעל קרי, עיי"ש.

לכך תירץ המל"מ, דאי"צ לדוחק זה, ויכול הבעל נדה לטבול מיד לטומאת קריו, אך טומאת בועל נדה ישאר עליו ולכך יכול להיות כטמא מת במחנה לוייה. ואייתי ראייה מלשון רש"י בברכות (דף כ"ב.) שכתב "ובועלי נדות **אם טבלו לקריין לדברי תורה** הטבילה אינו עולה להם לטהרם מטומאת בועל נדה שהיא שבעה ימים, **אבל לתקנת עזרא עולה להם**". והוא ראייה לתירוצו השני, אמנם מסיים שם שגם תירוצו הראשון ניתן להיאמר, ומה שכתבו התוס' צ"ע דהרי במציאות שייך כזאת.

וא"כ המל"מ מבאר סוגיין בב' דרכים, או שהיה רק מערה ולא נטמא בקרי, או שהוציא ש"ז אך טבל מיד לקריו, אך לא יהני לטומאת הנדה שעליו. ועי' בלשון **הרשב"א** (ברכות כ"ב. ד"ה ובוטלי דות) בשם **הראב"ד** לגבי טבילת עזרא שמשמע כהמל"מ.

ב. ומחוסר דעתי והבנתי בעוה"ר, יש לי הרבה הרהורי דברים בחידושו, ואציין לחלקם בס"ד: בבעל נדה החמירה התורה יותר מכל הנוגע בטמא "ותהי נדתה עליו", ומה שכתבו התוס' "דלא משכחת בועל נדה דלא יהיה בעל קרי", לכאורה אין כוונתם במציאות, כמו שכתב המל"מ, דהלא במציאות שייך ביאה גם בלא גמר ביאה ובכל איסורי עריות יהיה כן, אלא לכאורה כוונתם היא לפשוט הספק שהסתפק בו **הרדב"ז** (פ"ז מתרומות ה"ט) וז"ל "וקא מספקא לי המערה בנדה או בזבה ולא הוציא שכבת זרע אי היא כטומאה יוצאה עליו מגופו והאיל ונטמא במי שטומאתה מגופה דכתיב ותהי נדתה עליו, או דילמא הרי היא כשאר מגע הטומאות [וכו'] ועדיין צריך תלמוד". ולכאורה זה כוונת התוס', **דדין בועל נדה** לא יהיה אלא בגמר ביאתו, ובמילא הוא אף בעל קרי.

שוב מצאתי בס"ד, שזכיתי לכוון לדברי **הצפנת פענח** (פ"ד ממתנות עניים ה"ו), שמפרש כן להדיא דברי התוס', דהיכא שלא יצא זרע לא מיקרי **בועל נדה**, אלא טמא בסתמא, ואף שלא הביא דברי הרדב"ז הנ"ל, מביא כמה עשרות ציונים מש"ס וירושלמי וראשונים היכן מחלקים בין העראה לגמר ביאה, ולא הספקתי בחפזי לעבור על כל המ"מ שציין אך חזקה על חבר שמוציא מתחת ידו דבר מתוקן, עיי"ש.

ולפי"ז תיקשי טובא קושיית המל"מ, דבועל נדה הוא אף בע"ק, וא"א דבע"ק משתלח מב' מחנות, היאך הותר לבועל נדה להיות כטמא מת במחנה לוייה, ועל כרחק לכאורה צ"ל כתי' השני של המל"מ, שמייירי בטבל לקריו, ונשאר רק בטומאת הנדה שעליו. והביא המל"מ ראייה מטבילת עזרא שהלכה כחכמים דמהני לבע"ק אף שיש עליו טומאת זב (ברכות כ"ו.), והבין המל"מ דכל טומאת הבע"ק יורדת ממנו ע"י טבילתו זו.

ג. אך גם זה צ"ע גדול, דמאן יימר דטבילה לבע"ק תועיל **להוריד ממנו טומאה**, ואולי רק **בתקנת עזרא** פליגי רבנן ור"י שם אי מועיל לבעל קרי, אך היכא שטובל לקריו להוריד ממנו טומאה, אולי לא תועיל טבילה לטומאה קלה בעת שיש עליו טומאה חמורה.

וז"ל **הראב"ה** (ח"א, ברכות, סי' פ"א): "זב שראה קרי ונדה שפולטת שכבת זרע, אי נמי בעל קרי שראה זיבה איכא פלוגתא, לרבנן צריכה טבילה ור"י פוטר, והכי מסקנא. ופי' רבינו חננאל קי"ל כרבנן וכדתני ר"ח שמצריכים טבילה לטומאה קלה, ואף על גב דהוא נשאר עדיין בטומאה חמורה **והשתא אינו עולה לטהרה**, אפ"ה מצוה קעביד" עעו"ש לגבי טבילה בזה"ז.

ויש להסתפק מה כוונת הראב"ה "ואינו עולה לטהרה ואפ"ה מצוה קעביד", האם כיון שהוא טמא, לא יהני ליה הטבילה קלה לשום ענין טהרה, מלבד התקנת עזרא, או שאינו עולה לטהרה לגבי הטומאה החמורה, אך יעלה לו לטהרה לגבי הטומאה הקלה כהבנת המל"מ. אך אי היתה כוונתו כך, מהו שממשיך ואומר בלשונו "אפ"ה מצוה קעביד", דמשמע שהוא מנחמו שאף שאינו נטהר, אך עשה מצוה בטבילתו, והלא להמל"מ נטהר, וירד ממנו הטומאת בע"ק, ויכול להיכנס למחנה לוייה מה שלכאורה לדבריו היה אסור עד כה.

ד. ויש לדייק עוד בלשון **המאירי** (ברכות כ"ו.) במשנה זב שראה קרי במחלוק' ר"י וחכמים אי טובל לקריו, ובסוף המשנה כתב וז"ל: "ויש מפרשים לדעת חכמים שלא נאמר כן אלא בזב שראה קרי וחבריו הנזכרים במשנה **שהטומאה האחרת יוצאה גם כן מגופו**, אבל טמאי מת ודומיהם שראו קרי אין חייבים טבילה לקריוין אף לדעת חכמים" עעו"ש, והיש מפרשים הוא **רב האי גאון** שכן מפורש דבריו **בתשו' הגאונים** (שע"ת סי' קע"ד) עיי"ש. וכן מפורש **ברא"ש** (יומא פ"ח ס"ב, הובא בב"ח א"ח סי' תר"י) בסוף דבריו, דבטמא מת לא מהני ליה טבילה לקריו **ולכך לא יברך על הטבילה**, עיי"ש. ומשמע דהטבילה לקריו בטומאה חמורה לא מהני לו כלל, דחכמים מודים לר"י בהא.

שו"ר שבשו"ת **שואל ומשיב** (מהדו"ל ח"א סימן קכ"ג) שכתב תשובה חריפה מאוד למערערים על מנהג טבילת עזרא, ובתו"ד כתב שחובה על כל קהילה לפתוח המקוה לגברים הרוצים לטבול, אפילו אם יש רק מקוה אחת, ואפילו אם יש נשים שימנעו מללכת לטבילה מחמת זה, אי אפשר לבטל טבילת עזרא, עיי"ש, עכ"פ בתוך תשובתו כתב, וז"ל: "ובאמת שאני תמה על הרא"ש סוף יומא שכתב שכיון שאנחנו טמאי מתים ואין לנו אפר פרה אין לנו טבילה אף לטומאת קרי, והרי מבואר במשנה ס"פ מי שמתו זב שראה קרי ונדה שפלטתה ש"ז דצריכין טבילה אף שלא נטהרו מזיבה ונדה ואף דר' יהודה פליג מכל מקום אנן קי"ל כרבנן [וכו'] ודברי הרא"ש צריכים עיון". אמנם בימיו של השו"מ עדיין לא נדפס המאירי, שבדבריו חזינו החילוק, בין זב שראה קרי, לטמא מת ושאר טומאה שלא יצאה מגופו שראה קרי, ודו"ק.

ה. והנה אף דיש להסתפק, בבעל נדה אי הוי כטומאה היוצאה מגופו דהלא התורה אמרה "ותהי נדתה עליו", או דהוא טומאה הבאה מבחוץ, אך **התוס'** (יומא ו. ד"ה סיפא) וכן **במו"ק** (ט"ו. ד"ה ובוטלי דות) כתבו להדיא, דבועל נדה אינו כטומאה היוצאה מגופו דהא השו"ו לטמא מת לענין שילוח

ביאורים ומילואים - על סדר ההף היומי

מחנות [ועי' משך חכמה (ויקרא ט"ו כ"ד) בפסוק ותהי נדתה עליו, שמפרש היפך דברי התוס' וצ"ע], ונשאל **האבני נזר** (חו"מ סי' קמ"ג) מגיסו **הג"ר חיים יצחק הכהן ראפפורט** צ"ל אבד"ק אוסטורב, אם כן טומאת בועל נדה תדחה בציבור כמו טמא מת, והשיב לו, דאין אנו יכולים להוסיף על מה שהתורה גילתה בפירוש, עיי"ש. ועכ"פ זה לכאורה ברור שבועל נדה הוא כטומאה הבאה מבחוץ, והיאך יהני ליה טבילה לקריו. [ובשו"ת **תשובות והנהגות** (ח"א סי' קכ"ד) תמה על התוס' דמשמע שדין בועל נדה הוא רק כשיצא זרע, מכח דברי המל"מ הנ"ל שאף כשלא יצא זרע אסור בביאמ"ק, וזה אינו תימה, כדכתבו לעיל (אות"ב) דכן הוא ע"פ הרדב"ז, וכן מפרש הצפנת פענח הנ"ל, ודו"ק].

וא"כ בב' דברים צריכים אנו בקוצר הבנתי להבין את דברי המל"מ, ראשית, דאף דחזינן דזב שראה קרי טובל לקריו, אולי זהו רק לגבי טבילת עזרא שבכך התיירו עזרא בתורה ותפילה, אך לא יהני ליה להוריד טומאת הקרי ממנו וכגון להיכנס למחנה לוי, וכדמשמע קצת מלשון הראב"ה. והשנית, דאפילו לטבילת עזרא, אפשר דדווקא זב שראה קרי, ששניהם הוי טומאה היוצאה מגופו קאמרי חכמים דטובל לקריו, כדכתב המאירי, אך היכא דהטומאה החמורה אינה יוצאת מגופו, כטומאת מת, ובוועל נדה השווה לה בזה, אף לחכמים לא יהני ליה כלל טבילתו לקריו. ואף שאם יטבול יהיה לו עכ"פ מצוה כדכתב הראב"ה, והיינו לתורה ולתפלה, אך להוריד מטומאתו לא יהני ליה כדי להיכנס אל המחנה לוי.

ו. שו"ר מביאים מספר **הדושי הגר"ה מבריסק** צ"ל (סימן תכ"ד) שכתב דהנשאר בטומאה חמורה לא מועיל הטבילה לטומאה קלה, ומוכיח כן **מירושלמי** (פ"ב דשבועות ה"א), שאם נודע לו מטומאה קלה, ונטמא עוד בטומאה חמורה וטבל, ל"מ ליה האי טבילה לטהרו, אפילו מהטומאה הקלה, כיון שטומאה החמורה מעכבת, **ואם יכנס למקדש בידיעה ראשונה חייב**, שאינו יכול ליטהר מטומאה קלה כשיש עליו טומאה חמורה, עכ"ת"ד. והלא הירושלמי אינו חולק בברכות על דין טבילת עזרא לזב ובעל קרי, כדאי' שם להדיא (ברכות פ"ג ה"ו), אלא דעל כרחק יש לחלק בין הדבקים, וכנה"ל. עוד ראה ברורה לזה, **דהרמב"ם** (פ"ג דשביתת עשור ה"ג) פסק **"אסור** לטבול ביוהכ"פ בזה"ו שאין הטובל טהור מפני טומאת מת ואין הרחיצה לתפלה אלא מנהג ולא מועיל להתיר אסור", ולכאורה הרי בע"ק טובל לטומאתו ביוהכ"פ, אלא מפורש הכא בלשון הרמב"ם שפני טומאת מת שבו אין לטבול, וחזינן דביאכא טומאה חמורה עליו אינו נטהר גם מהטומאה הקלה. ותיקשי שוב מזב שראה קרי דטובל טבילת עזרא, ועל כרחק הוא דווקא בטבילת עזרא, וטבילת עזרא אינו דוחה יוהכ"פ. א"נ דהרמב"ם סבר כרב האי גאון והמאירי והרא"ש הנ"ל, דטמא מת אינו טובל לקריו אף טבילת עזרא דהוא טומאה שאינה באה מגופו וכנ"ל [ואכן רב האי גאון בתשובתו הנ"ל, מיירי מטבילת קרי ביוה"כ בה"ז להדיא], ודו"ק.

ז. ובזה יש ליישב מה שהקשה **המשנה ברורה** (ביאור הלכה סימן שכ"ו ד"ה אדם) על **המגן אברהם** שם שהתיר לטבול טבילת עזרא בשבת, ולא נקרא מתקן שחיוב הטבילה רק **מדרבנן**, והקשה המשנ"ב, והלאו הטומאה היא דאורייתא ונטהר טומאת קרי בטבילתו, ולא דמי לטומאה שעיקרו דרבנן, ועיי"ש שנדחק מאוד בזה. אך להנ"ל ניחא, דהואיל ולא נטהר מטומאת מת דאורייתא בטבילתו, שפיר מותר שמתקן רק טבילת עזרא בלבד, ודו"ק. ואמנם ראיתי שבשו"ת **ציץ אליעזר** (ח"י סי' א' סעיף נ"ח) רוצה להביא ראיה משו"ת **מהר"ם שיק** (יו"ד סי' רי"ח) שכתב שאף בזמן הזה שכולנו טמאי מתים יש לכהן להזיזהר מטומאת בע"ק, ויטבול מיד שמהרה יבנה המקדש ויהיה מוכן לעבודה, דלכה"פ מקריו יהיה טהור. ורוצה הצי"א להוכיח מזה, שדעת המהר"ם שיק **שטבילה לטומאה קלה מועלת לגמרי אף כשיש טומאה חמורה**. זה אינו, דזיל לסיפא דדברי המהר"ם שיק שם, שכתב דכיון שכולנו טמאי מתים יהיה הדין טומאה הותרה בציבור, ונדחתה הטומאת מתים, וכונתו ברורה, דהיכא שהטומאה נדחתה שפיר י"ל שיהני ליה טבילה לטומאה קלה, אך היכא שהטומאה חמורה בעינה עומדת, ואין לה ההיתר של הותרה בציבור, אין מדבריו שום ראיה שיהני טבילה לטומאה קלה לטומאה חמורה. ואם רצה הגאון הצי"א להביא ראיה לחידושו, מדברי המל"מ הנ"ל היה יכול להביא ראיה מוכחת, אך גם זה צ"ע כדאמרו. ולכל הנ"ל נפקא, דהדק"ל וקושיית המל"מ **בעינה עומדת, דבועלי נדות הם בדווקא רק בע"ק, וטבילה לא תטהרם מטומאת קרי, וא"כ היאך יכולים להיכנס למחנה לוי, א"נ שבע"ק כזב ומשתלח מב' מחנות, וצע"ג**.

בגמ', מכאן לבעל קרי שיצא חוץ לשתי מחנות, א"ל אכתי לא עיילתיה אפיקתיה וכו'.

ח. ופירוש קושיית הגמ', היא כדכתב **הנצי"ב במרומי שדה** בסוג' (ד"ה אכתי) "פירוש, אתה מזהירו לצאת, ואי מיירי שעומד במחנה שכינה וניטמא, ושייך העשה דויצא, אבל לא שייך הלאו דלא יבא למחנה לוי, שהרי הוא מוכרח לבא למחנה לוי בדרך צאתו ממחנה שכינה לחוץ". ולכאורה זה הפשט בגמ'.

אמנם לפי דברי **המשך חכמה** שהבאנו לעיל (דף ס"ז: אות י'), דבמחנה לוי היו שני חלקים, החלק הראשון של הלויים העומדים סביב למשכן, ששם היה אסור לבעל קרי להיות, והחלק השני הוא כל המחנה עצמו ששם היו גרים הלויים, ושם היה מותר לבע"ק להיות דאל"ה לויים היאך מותרים בנשותיהם, היתה הגמ' יכולה לתרץ דמיירי בקופץ, והיינו שיצא מיד ממחנה שכינה, וכשיגיע למחנה לוי שלפי המשך חכמה מיירי רק באותו שטח שבו עמדו הלויים לשמור סביב המשכן, יקפוץ מעל מקום זה, ויכנס למחנה לוי שבו גרו, ששם להמשך חכמה שרי לבע"ק להיות, וצ"ב.

בגמ', עתידין וכו' שנאמר "עוד ישבו זקנים וזקנות ברחבות ירושלים ואיש משענתו בידו מרב ימים" וכתוב "ושמת משענתי על פני הנער". **ט**. כתבו **התוס'** סוף מכות (כ"ד: ד"ה באוריה) "אבל קשה מנלן דאותה נבואה דכתיב עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות היא לעולם הבא, דלמא היא בעולם קודם גאולה. וי"ל דממה שהוא אמר בפסח שני ניחא דקאמר עתידין מתים שיחיו דכתיב עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות וילכו על משענותם ועל אלישע שהחיה המת כתיב משענתו וגמרינן משענת דהאי קרא ממשענת דאלישע מה להלן החיה המת אף כאן תחיית המתים, וא"כ ע"כ **האי נבואה לעתיד לבא שהרי עבר בית ראשון ובית שני שלא היתה תחיית המתים** וניחא הכל והשם יזכנו לראות משיח אמן".

והנה **הרמב"ם** (פ"ח מתשובה ה"ב) כתב: "העולם הבא אין בו גוף וגויה אלא נפשות הצדיקים בלבד בלא גוף כמלאכי השרת. והאיל ואין בו גויות אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא דבר מכל הדברים שגופות בני אדם צריכין להן בעולם הזה". והשיג עליו **הראב"ד**: "א"א דברי האיש הזה בעיני קרובים למי

ביאורים ומילואים - על סדר ההף היומי

שאומר אין תחית המתים לגופות אלא נשמות לבד. והיי ראשי לא היה דעת חז"ל על זה שהרי אמרו (כתובות ק"א): עתידים צדיקים שיעמדו בלבושיהם ק"ו מחטה כו'. ע"כ.

וכתב שם **הכסף משנה**: "ולי נראה דאין חילוק בין רבינו והראב"ד רק בשמות בלבד, דלרבינו העולם שאחר המות נקרא עוה"ב [ובו] ושם אין גוף וגויה] וכל אותן המאמרים שהביא הראב"ד הם לעולם התחיה [לעתיד לבוא], והראב"ד ז"ל קורא לעולם התחיה עולם הבא", עכ"ל. ומלשון התוס' במכות שהבאנו, חזינן דקראו לעולם התחיה עולם הבא כהראב"ד, ודו"ק.

ובאמת **דהרמב"ם בפ"ה המשניות** (ריש אבות), מאריך בענין תחיית המתים, ומשמע להדיא מלשונו שיעמדו בגופים, וכמו ששמענו בסוגיין דמקיש למשענתו דאלישע ושם קם המת בגופו ולא רק בנשמתו, עיי"ש.

י. ואמנם עוד י"ל בדעת הרמב"ם דעוה"ב הכוונה **לאחר** תחיית המתים, וכמו שכתב **הרדב"ז** (ח"ג סי' תרמ"ד, א"ט), וז"ל: "ראיתי דברי **הריטב"א** ז"ל בשם רבותיו נ"נ דאיכא תרי תחיות, אחת פריטית לצדיקים שמתו בגלות **והיא סמוכה לביאת המשיח**, ויזכו לכל ימות המשיח בגוף ונפש ויראו בטובתן של ישראל ובבנין הבית וישמחו בשמחת חלף עבודתם וכו', ואחד כללית והיא סמוכה להכנסת שבת כאשר קבלתי והוא נקרא **עולם התחיה** ועליה נאמר ורבים מישיני אדמת עפר יקיצו וכו'. ושוב ראיתי **שזה מוסכם דשתי תחיות יש, ועל התחיה הראשונה** נאמר בנבואת זכריה בן ברכיהו עוד ישבו זקנים וזקנות בשערי ירושלים וילפינן בג"ש דכתיב הכא וילכו על משענותם ובאלישע שהחיה את המת כתיב משענת וילפינן משענת ממשענת מה התם תחיית המתים אף הכא תחיית המתים, והכי איתא בפסח שני ומייתי לה בתוספות סוף מכות **ולמדו מכאן שנבואה זו היא לעתיד אחר הגאולה**, ומדקאמר קרא עוד ישבו זקנים וזקנות וכו' מרוב ימים משמע שעל התחיה הראשונה הוא מדבר, **דאלו על האחרונה אין שם לא זקנה ולא רוב ימים** כי מיד יכנס השבת שהוא מנוחה לחי העולמים ועולם שכולו שבת, **ונזכור תמיד ענין זה כי היא נחמה גדולה לסובלי צרות הגלות ועול השעבוד כי עדיין תראה עיניהם ציון נוה שאנן וארמון על משפטו ועבודת הקדש על מתכונתה במהרה בימינו אמן"**.

יא. וראה מש"כ הג"ר **נחום ווידענפעלד** הי"ד אבד"ק דאמבראווא בהקדמת ספרו שו"ת חזון נחום, את הספר ערך בשנות מלחמת העולם השנייה, כפי שכותב שם בהקדמתו, ולא זכה לראות את הספר נדפס כיון שפרחה נשמתו השמימה אחרי מכות נוראות שחטף מגלקסי הרשעים כשלא רצה להמשיך ללכת ללא כיפה על ראשו בעיר שינאווא ושם מנ"כ, הי"ד, וכל ההקדמה היא משברון לבבו על הגזרות קשות ואכזריות שנחתו על ישראל באותם הימים, ונראה שמנסה להסביר איך כעת בשעה טרופה זו יושב וכותב ומסדר ספרו, ובסוף ההקדמה כותב כך ואכתוב תוכן דבריו בקיצור: בעת שיש צרה וצוקה לישראל, ורואים חשכה מכל עבר, יש החושבים שאם עולם חשך בעדם, אז אין להם מה להמשיך ולהוסיף לעשות ח"ו את חיוביהם הרוחניים, ובעת שירושלים היתה חרבה והתנאים הק' ראו בחורבנה, עמד ר"ע וניחמם עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים, ומה הנחמה כעת שבעתיד יהיה טוב יותר, והלא בוודאי האמינו גם הם בנבואות הגאולה, אך כעת המצב הוא בכי רע. אך זה אמר להם ר"ע, שבעת שהאדם צריך לעשות את חובותיו הרוחניים, אין לו להתבונן על מצבו החומרי והגשמי הקשה כעת, כי זה ימנע אותו מלעשות את אשר צריך לעשות מחמת שברון לבבו ונפשו, אלא עליו לראות בעיניו כעת, את אשר עתיד לבוא, ועליו לראות כבר כעת את רחובות ירושלים מלאים בזקנים וזקנות, ומתוך ראייה ומחשבה זו לעשות אף בשעה חשוכה זו את אשר מוכרח מכוח חוב התורה"ק לעשות, וע"ז אמרו לו עקיבא נחמתנו, אנו מרגישים כבר כעת את הגאולה, בעת שהולכים אנו להתפלל ולהגות בתורה, עכתודה"ק שנכתבו בשנת תש"א, עת סידר את ספרו העצום והלמדני לדפוס בעמק הבכ"א.

דף ס"ח עמוד ב'

בגמ', אמר ר"ש בא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה, שהרי הקטר וכו' ואין ממתניין להם עד שתחשך.

יב. והיינו דחלבים ואיברים של תמיד בשבת, היו מקטירים בשבת, ולא המתנינו למוצאי שבת, אף על פי דכשרים כל הלילה לכתחילה (ברכות ב.), ומשום דחביבה מצוה בשעתה. והקשה **השפת אמת** (לעיל עמוד א' בתוד"ה א"ס דחו), דמהי **בשעתה**, והלא זמנה היא כל הלילה, וכל הלילה היא שעתה. ור"ל, דהכוונה היא למכשירי מצוה שאינן דוחין את השבת, הני מילי קודם להמצוה, אך אחר שקיימו המצוה ושחטו וזרקו הדם, כעת אף מכשירי המצוה ידחו השבת, וזוהי המצוה בשעתה, של דחיית מכשירי המצוה את השבת, בשעתה שכבר דחו את השבת מהמצוה עצמה, עעו"ש דמביא **משיטמ"ק** בא"א. אמנם כדברי השפ"א יש לדייק בלשון **הרמב"ן** (שבת כ"ד: ד"ה מה"מ) עיי"ש. אמנם ע"י מה שכ' הג"ר **יצחק אלחנן מקובנא** זצ"ל ובנו (שו"ת עין יצחק ח"א אה"ע סי' פ. ובשו"ת בארי יצחק או"ח סי' י"ד ענף ג') כזה, אך תולה זאת אי שבת הותרה או דחוייה, עיי"ש.

ובסברה זו רצה **ההר צבי** (יו"ד סי' ר"ב) לתרץ הקושיא מיבמות (ה:) דאין עשה דוחה ל"ת שיש בה כרת, ושאיני מילה שהוא עשה שישנה לפני הדיבור. והקשו האחרונים דהא פריעה של מילה ג"כ דוחה את השבת, ואף על גב דאינה לפני הדיבור, דלא נתנה פריעה לאברהם אבינו כדאי' שם (ע"ה:). וכתב ההר צבי (שם) עפ"י סברא זו, דכיון דנתנה שחיטה של הפסח לדחות את השבת, נתנה גם ההקטרה לדחות את השבת, וה"נ כיון שנתנה מילה לדחות את השבת, שוב נתנה גם הפריעה לדחות, וא"כ אין ללמוד מזה דבעלמא ידחה עשה את ל"ת שיש בו כרת. אמנם הוא דחה תירוץ זה, דשאני הקטרה, שהיא בעצמותה דוחה את השבת, אלא שהלא אפשר לעשותה במוצ"ש, לזה אמרינן שאגב שחיטה הותרה גם ההקטרה, משא"כ לגבי פריעת מילה, שלא ניתנה לפני הדיבור, הרי הוא ככל עשה בעלמא, שאינו דוחה ל"ת שיש בה כרת, והדק"ל למה תדחה פריעה את השבת, וע"ש עוד.

יג. והנה **הגרעק"א** זצ"ל בגליון הש"ס ציין לדברי **הטורי אבן** בר"ה (דף ל: תוד"ה נתקלקלו). דכתב שם הטורי אבן, על דברי **התוס'** (ר"ה שם ד"ה נתקלקלו) שכתבו דנסכים יש להביא לכתחילה עם הזבח **ולא בלילה** אח"כ, משום דאי מביא נסכים בלילה אין יכול לומר שירה, כדיליף בערכין מה כפרה ביום

ביאורים ומילואים - על סדר ההף היומי

אף שירה ביום. והקשה הטו"א, א"כ מה ראייה בסוגיין דחביבה מצוה בשעתה מהא דמקטירים בשבת ואין ממתניין ללילה, נימא דהיינו משום שלא לבטל מצות שירה, דהא הקטרה קודמת לנסכים, ואם היא ההקטרה בלילה, כ"ש הנסכים יהיו בלילה, ושוב אין לומר שירה.

והשפת אמת (ר"ה שם ד"ה בא"ד וני"ל מלכתחילה) כתב: "ול"נ דלק"מ, דכיון דבהקרת הנסכים בלא המנחה אין בהם מלאכה, ובהקטרת אברים איכא מלאכה, הוי כדעבד, ואי לאו דחביבה מצוה בשעתה היה הדין להקדים הנסכים

לאברין דהא הבאת הנסכים אינם משום הקרת האברים אלא משום זריקת הדם כמסקנת הגמ' במנחות (ג.) כפרה ושמחה ע"ש ולא יבטלו את השיר". וכזה אך להיפך תירץ **האור שמח** (פ"א מק"פ ה"ב) דבאמת בתורת כהנים איתא ר"ש אומר חביבה מצוה בשעתה שהקטר **חלבים** כשרים כל הלילה ודוחין את השבת בשעתן ואין ממתניין להן שיקריבו עד מוצאי שבת. ולכאורה צ"ב למה השמיט איברים ופדרים, הא דעיקר הילפותא דאיברים מקטירים בשבת גופיה, מטעם דכתיב עולת שבת בשבתו, וא"כ הו"ל למימר איברים ופדרים, ולמה כתב רק חלבים. אלא דנראה דמאיברים ופדרים באמת אין ראייה וכנ"ל דאפשר שהיו מקריבים בשבת רק משום דהם קודמים לנסכים ולא היו אומרים שירה אלא בשעת נסכים, וממילא בעינן שיהיה ביום כיון דאין שירה אלא ביום. ולכן הביא ראייה רק מהקטר **חלבים**, דהכונה לקרבן פסח שמקטירין רק חלבים, ופסח הרי אין טעון נסכים, וממילא שירה שלו הוא בעת הקרתו, וא"כ הרי בזה היו יכולין להקטיר האימורין במוצאי שבת, ולמה דוחין שבת, ומזה מוכיח שפיר דחביבה מצוה בשעתה.

בגמ', אמר רב יוסף הכל מודים בפורים דבעינן נמי לכם, מ"ט ימי משתה ושמחה כתיב ביה.

יד]. וצריך להבין דמשמע דעכ"פ זה ודאי דאיכא מצות שמחה לה', ורק דקאמר דלכם נמי הוי, ויש לדקדק היכן מצינו בפורים עוד דין שמחה, והרי כל חיוב פורים הוא מה דתיקנו דין משתה ושמחה, דהוא סעודת פורים, ואיזה דין לה' הוי בזה.

ואולי י"ל **דהרמב"ם** (פ"ב דמגילה ה"ח) כתב "מוטב לאדם להרבות במתנות לאביונים, מלהרבות בסעודתו ובמשלוח מנות לרעיו, שאין שם שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים". וכתב שם **המגיד משנה** "דברי רבינו ראויין אליו", אך לא ציין מקור הלכה זו. ואפשר דמקור הרמב"ם הוא מהכא, דכיון דאיתא דבפורים בעינן "נמי" לכם, דמפורש דהוי יותר נמי מה דלא הוי לכם. ומסתמא אף מקרא מגילה, שהיא כהלל אף היא מהחציו לה'. ולפי"ז יצא חידוש גדול, דמקרא מגילה ומתנות לאביונים הם מדיני החציו לה', ומשלוח מנות ומשתה ושמחה הוא מהחציו לכם, ודו"ק.

בגמ', אלא לומר לך כל האוכל ושותה בתשעה בו מעלה עליו הכתוב כאילו מתענה תשיעי ועשירי.

טו]. וכתב **הגרעק"א** זצ"ל (שו"ת ח"א סי' ט"ז) "על אודות בתו החולנית שכל אוכל מזיק לה וכמה שבועות כל מחיתה מסמי תרופה, ד' ירחם עליה ישלח דברו וירפאה, **אם חייבת לאכול בערב יוה"כ**. חלילה וחלילה לה לאכול, ולאשר כתב ר"מ שהיא מלומדה וגם חרידה לדבר אלקים ובקושי תשמע לו, עצתי ליקח שמש או שני שמיים להגיד לה שבא אגרתא ממני לגזור עליה בגזירה חמורה שלא תאכל שום דבר עודף על מה שרגילה בו בכל יום. ובאמת דין זה שלפנינו אינו צריך בושש, אבל אני נבוך **בכל נשים הבריאות אם חייבות לאכול בערב יוה"כ דאפשר הן פטורות כמו מכל מ"ע שהזמן גרמא**, או לא, כיון דקרא מפיק לה בלשון בתשעה לחודש בערב וכו' ולומר דהוי כאלו התענה תשיעי ועשירי ממילא **כל שמחוייב בתענית עשירי מחוייב לקיים ועניתם כו'** לאכול בתשיעי, וצ"ע לעת הפנאי".

והנה **המנחת חינוך** (מצוה שי"ג) כתב וז"ל: וזה כמה שנים אשר ראיתי בספר א' ושמו פלאי ואינו בידי אינו זוכר שם המחבר [יתכן שהספר הוא לימודי ה' לר"י נאגער סוף כלל נ"ט שנסתפק בן], שנסתפק אם נשים חייבות באכילת עיוה"כ אי נימא דהוי מ"ע שהז"ג, או דלמא כיון דאפקי' רחמנא בלשון עינוי ובעינוי נשים ג"כ חייבות, מחויבות ג"כ באכילת עיוה"כ ואינו זוכר עתה אם נפשט לי' הספק" [ושם בלימודי ה' לא נפשט לו הספק].

"ולענ"ד נראה כיון דחינוך, דאף תוס' יוה"כ אף דדרשינן מקרא ויש דורשים ג"כ מקרא דועניתם, מ"מ מבואר בסוכה (כ"ה:) כיון דליכא עונש ואזהרה הרי נשים פטורות אי לאו ריבוי דהאזרה, א"כ לענין ערב יוה"כ דלא נתבאר בש"ס ריבוי דהאזרה נשים פטורות. אך אי נימא דדרשת ר"ח הוא אסמכתא, וחז"ל אסמכו על מצות עינוי, א"כ כמו דחייבים בעינוי כן חל עליהם תקנת חז"ל בערב יוה"כ, אבל אי אמרינן דהוי דאורייתא מה"ת יתחייבו הנשים כיון דהזמ"ג וליכא ריבוי לחיובא ומדרבנן ל"ש לחייבינהו [וכן] והי' להר"מ להזכיר זה בשום מקום דנשים פטורות מזה, ע"כ נראה דהוי אסמכתא א"כ חז"ל אסמכו למצות עינוי, ואין חילוק בין אנשים לנשים כן נראה לפי עניות דעתי", עכ"ל המנ"ח.

טז]. ובמה שכתב דלענין תוספת עינוי דרשינן בסוכה (שם) ריבוי מיוחד, אמנם זה רק לתוספת יוה"כ"פ דליכא עונש ואזהרה, אך זה מכבר יש לי קושיא רבה בקוצר הבנתי והשגתי על **השפת אמת** (ר"ה ט: ד"ה ומוסיפון) שמסתפק, אי בכל תוספת שבת ויו"ט נשים מחויבות, דאולי הוי ככל מ"ע שהז"ג דפטורות, וראיתו דהא ביוה"כ מצריך הגמ' בסוכה (שם) קרא מיוחד דהאזרה לחייבינהו בתוספת עינוי, וא"כ י"ל דבמלאכה בתוס' שבתות וי"ט דהוא מ"ע שהז"ג הנשים פטורות ונשאר השפ"א בצ"ע.

ולא זכיתי להבין דבריו הקדושים, דהלא לכאורה מפורש להיפך **בתוס'** (כתובות מ"ו: ד"ה דסמר לה בשבתות וי"ט) "אף על גב דאמר במו"ק (נ:) ושמחת בחגך ולא באשתך דאין נושאים נשים בחולו של מועד משום דאין מערבין שמחה בשמחה ודרשה גמורה היא כדאמר בחגיגה (נ:) דהוי מדאורייתא, **איכא למימר דהכא איירי שעה אחת לפני יום טוב שהוא כיו"ט לענין מלאכה דתוספת דאורייתא ובטילה באותה שעה מן המלאכה**". והיינו שחיוב שמחה אין בתוס' שבת, אך שביתת מלאכה איכא אף לנשים, דאי לאו הכי ואשה אינה מחויבת בתוס' שבת ויכולה לעשות אז עדיין מלאכה, א"כ הדרא קו' הגמ' לדוכתא, דמבטלה ממעשי ידיה. והראיה שהביא השפ"א דבעי קרא מיוחד על תוספת יוה"כ"פ לנשים, זה י"ל כדכתב המנ"ח, על העינוי, אך על שביתת מלאכה לכאורה מוכח מהתוס', דחייבות, וצ"ע וה' יאיר עיני.

הערות והארות יתקבלו בכרכה ויבואו בדפים הבאים בשם אומרם בל"ג: rabinoviz@gmail.com